

CONSTITUTIONAL AND MUNICIPAL LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-6>

ENSURING THE RIGHT TO SECRECY OF CORRESPONDENCE IN THE CONDITIONS OF SPECIAL LEGAL REGIMES IN UKRAINE: PROSPECTS FOR THE USE OF EUROPEAN LEGISLATION AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ

Levchenko A. V. Левченко А. В.

*Postgraduate Student at the Department of
Public and International Law
Kyiv National Economic University named
after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine*

*аспірантка кафедри публічного
та міжнародного права
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Успішне повоєнне відновлення України неможливе без орієнтації на систему сучасних європейських цінностей та інституційних стандартів розвитку, у тому числі в сфері розвитку правової науки, законодавства і практики його застосування. У цьому контексті важливо забезпечити ефективне використання наявного організаційного, людського, фінансового та правового потенціалу міжнародних і європейських організацій [1, с. 60].

І хоча наразі Україна ще не є повноправним членом Європейського Союзу, вона є сучасною європейською державою. Європейською не лише за територіальною належністю, але і як повноцінний учасник міжнародних відносин. Угоди Європейського Союзу, укладені з третіми державами і міжнародними організаціями, виступають для України зовнішніми джерелами права [2, с. 92].

Варто зазначити, що в Євросоюзі не існує цілісного механізму захисту прав людини. Розуміється, що захист прав і свобод здійснюється і в межах Ради Європи, учасниками якої є всі держави-члени Євросоюзу. А тому склалась ситуація, коли в Європі сформувались дві самостійні системи захисту прав людини – в межах Ради Європи і в межах

Європейського Союзу. Враховуючи, що всі держави-члени Євросоюзу одночасно є членами Ради Європи і сторонами багатьох її правозахисних інструментів, передусім Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, то застосовуючи норми права Євросоюзу, ці держави-члени мають добросовісно дотримуватись своїх зобов'язань у сфері захисту прав людини в рамках Ради Європи [3, с. 301].

З дня набрання чинності вищезазначеної Конвенції законодавство та правозастосовна практика України відчувають посилений вплив правових стандартів Ради Європи у галузі прав і свобод людини [4, с. 9]. Однак незважаючи на закріплення та детальну регламентацію прав і свобод людини в Конституції України, вони поки що не стали вищою соціальною цінністю для держави. Аналіз практики Європейського суду з прав людини щодо порушення Україною в особі її державних органів норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод свідчить про негативну тенденцію у діяльності всієї системи державних органів у результаті порушення норм національного та міжнародного законодавства окремими особами цих органів. На жаль, на сьогодні наявні факти, котрі засвідчують, що органи державної влади, діяльність яких має бути спрямована на забезпечення і утвердження прав людини, не завжди зацікавлені в такому утвердженні і забезпеченні [5, с. 52].

Хоча, безперечно, дотримання прав і свобод людини є пріоритетним завданням кожної демократичної держави. Проте жодна країна світу не застрахована від виникнення надзвичайних ситуацій, які характеризуються несподіваністю і непередбачуваністю та призводять чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створювати загрозу життю і здоров'ю людей. З метою усунення подібних загроз та ліквідації наслідків таких ситуацій органи державної влади запроваджують особливі адміністративно-правові режими – режим надзвичайного або воєнного стану. Однією з особливостей цих правових режимів є обмеження окремих прав і свобод людини, у тому числі одного з основоположних людських прав – конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

У зарубіжних країнах обмеження прав при надзвичайному чи воєнному стані зазвичай означають тимчасову відмову від гарантій окремих прав і свобод людини і громадянина. При цьому такі обмеження не носять довільного характеру. Сучасні конституції більшості держав виходять з концепції правової держави, однією з ознак якої є визнання природного характеру прав і свобод людини [6, с. 41].

Водночас, механізм введення таких правових режимів при наявності процедурних вад може нести потенційну загрозу правам і свободам людини, у тому числі праву на таємницю кореспонденції. Вважається, що одним з проблемних аспектів в механізмі запровадження особливих

правових режимів є часовий проміжок та складна бюрократична процедура його введення.

Для прикладу Конституцією Греції передбачено, що у випадку війни, мобілізації з причини зовнішньої небезпеки чи прямої загрози національній безпеці, а також при виявленні збройних дій, які спрямовані на повалення демократичного ладу, Парламент своїм рішенням, яке приймається за пропозицією Уряду, вводить на частині або на всій території країни закон про стан облоги. Президент Республіки публікує рішення Парламенту [7].

Відповідно до Конституції Королівства Іспанії стан облоги оголошується абсолютною більшістю голосів депутатів Конгресу виключно за пропозицією Уряду. Конгрес визначає територіальні межі, на які стан облоги розповсюджується, тривалість і умови його запровадження [8].

Між тим, українським законодавством передбачено дещо інший механізм запровадження воєнного стану, який передбачає складний процес і велику кількість документів – пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, указ Президента України та підготовлений ним проект закону про затвердження указу, прийнятий Верховною Радою України закон, а також значний часовий проміжок затвердження Верховною Радою України указу про введення того чи іншого особливого правового режиму, що може подовжуватись до двох днів. Розуміється, така складна і довготривала процедура запровадження особливих правових режимів є зовсім неприйнятною з огляду на потенційні загрози національній безпеці та територіальній цінності, коли подібні рішення потребують оперативного ухвалення. Тому рекомендовано запровадити таку процедуру введення воєнного чи надзвичайного стану, за якої Президент України ініціює запровадження особливого правового режиму шляхом внесення проекту закону, який розглядається і ухвалюється Верховною Радою України та скоротити термін дводенного строку затвердження указу, наприклад до 24 годин [9, с. 36].

До того ж, аналіз конституційного законодавства європейських країн демонструє наявність трьох моделей конституційного регулювання обмеження прав і свобод людини, в тому числі права на таємницю кореспонденції, в умовах дії особливих правових режимів. При цьому найбільш оптимальною та такою, що відповідає вимогам правової держави, видається модель конституційного регулювання прав і свобод людини в умовах надзвичайного чи воєнного стану, за якої конституція закріплює вичерпний перелік прав, які можна обмежити (6, с. 41, 43). Водночас українське законодавство наслідує другу модель конституційного обмеження прав і свобод людини в умовах надзвичайного стану. Однак, ймовірно, що для посилення правомірності

обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного та воєнного стану та трансформації чинної моделі конституційного регулювання обмежень прав людини в Україні до більш оптимальної доцільно внести відповідні зміни до Конституції України. Так, зокрема, рекомендується внести зміни до статті 64 Основного Закону України таким чином, щоб у ній зазначити чіткий перелік тих прав і свобод людини, які можуть бути обмежені в умовах надзвичайного або воєнного стану [9, с. 35].

Література

1. Віктор Борщевський, Валентина Засадко, Євген Матвеев. Інституційні основи повоєнного відновлення України: як використати потенціал європейських та міжнародних організацій для прискорення процесу зближення з ЄС. *Věda a perspektivy*. 2022. № 7 (14). С. 51–62.

2. Мельничук Н.І. Захист прав людини в Україні та Європейському Союзі. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 р.: у 2 ч. Полтава: Россав, 2017. Ч. 1. С. 92–93.

3. Сюзанна Асірян, Сергій Власенко, Софія Трішина. Приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 300–304.

4. Ортинський В.Л. Правозастосовна політика у сфері захисту прав людини в контексті асоціації України до ЄС. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 824. С. 3–9.

5. Лазарева М.Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 51–53.

6. Хила І.Ю. Конституційні основи обмеження прав і свобод в умовах надзвичайного стану: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Том 1. С. 39–44.

7. Конституція Греції. URL: <https://legalns.com/download/books/cons/greece.pdf> (дата звернення: 25.07.2023).

8. Конституція Іспанії. URL: <https://legalns.com/download/books/cons/spain.pdf> (дата звернення: 25.07.2023).

9. Левченко А.В. Забезпечення права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного та надзвичайного стану: теоретичні та практичні проблеми реалізації. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції (м. Кременчук, 02–03 грудня 2022 р.). Кременчук. 2022. С. 34–37.